

Fra tannlegekunst til akademisk

Fremveksten av profesjoner følger forskjellige mønstre. Likevel er det enkelte fellestrekk som synes å være bærende for utviklingen av levedyktige fagprofesjoner. For det første må det være et latent behov til stede i befolkningen for den tjenesten som profesjonen kan tilby. Utover det er det viktig at profesjonen har et bevisst forhold til sin egen skolering slik at de tjenester som tilbys ikke kommer i miskreditt som følge av for stor forekomst av feilslag. Det er også viktig at yrkesutøvelsen hviler på oppdaterte erkjennelser.

For odontologien er det først mot slutten av 1800-tallet at vi kan snakke om en profesjon. Før den tid var konkurransen fra de rene kvakksalvere for stor og de utdannede tannleger for få. I denne artikkelen skal jeg kort presentere høydepunktene i vår profesjons utdanningshistorie slik den kom til å bli i Norge.

Den «smede» og spede begynnelse

Tannlegevirksomheten ble først utøvet av allehånde håndverkere som var i besittelse av tenner som kunne brukes til tannuttrekking. I begrenset omfang holdt denne virksomheten seg til langt ut på 1900-tallet. Ellers var det legene som hadde den formelle rett til å utøve tannlegevirksomhet. Dette slås ettertrykkelig fast av statsfysikus i Bergen, herr Müller, som i 1835 skriver: «*Samtlige autoriserede norske læger befatter seg med enhver gren av kirurgien, altså også med tandopersasjoner. Således haes tandleger overalt i riget*».

De første som fikk noen form for skolering innen odontologien var korpsslege N. C. F. Nagel og cand. med. E. A. Tobiesen. Begge to hadde på 1830-tallet gått et kort kurs i Paris som på den tid var sentrum for skolering i *tandlægekunsten*. Da de kom hjem til Norge slo de seg ned i Christiania.

Fra barneavdelingen i Geitmyrsveien 69, 1927.

På 1840-tallet dukket det opp såkalte *tandkunstnere*. Dette var håndverkere som hadde fått en utdanning i tannlegevirksomhet uten å være utdannet leger. Det er ingen tvil om at legene anså disse som konkurrenter og motarbeidet dem med stor styrke. Men i en domsavsigelse i Christiania stifts-overrett av 1847, der urmaker Brinck ble frifunnet for kvakksalveri innen tannlegevirksomheten, ble legenes enerett til å utøve slik virksomhet i prinsippet opphevet.

De som fikk tillatelse til å utøve tannlegevirksomhet, uten å være leger, fikk denne på anbefaling om dugelighet, dels av utenlandske leger og institusjoner og dels fra norske leger eller andre embetsmenn.

Ganske snart ble det klart at denne ordningen ikke var tilfredsstillende, og det ble reist krav om å få ta tannlegeeksamen i Norge. Og i kongelig resolusjon av 16. november 1852 blir det åpnet for en slik adgang til å avlegge formelle eksamensprøver. Det må her

presiseres at det ikke var snakk om noen form for utdanningsopplegg bare en mulighet til å avlegge eksamen.

Den første som fremstilte seg til denne prøven var stud med C. Schive. Han hadde virket som tannlege i Stavanger siden 1854, men i 1859 bestemte han seg for å formalisere sin virksomhet ved å melde seg opp til eksamen. Uheldigvis så strøk han i proteselære og fikk sin eksamen først godkjent i 1960. Dermed er det 149 år siden første tannlegeeksamen ble avlagt her til lands.

Faget utvikles og formaliseres

I den siste halvdel av 1800-tallet skjer det en rask og omfattende utvikling av faget, noe som medførte krav om en mer formell skolering. Og i kongelig resolusjon av 5. november 1881 slås det fast at det heretter skal kreves middelskoleeksamen samt to års læretid hos godkjent tannlege for å kunne fremstille seg til tannlegeeksamen. Denne resolusjonen trådte

i kraft i 1884, samme år som NTF ble stiftet. I de neste 50 år ble det NTFs flaggsak å arbeide målbevisst for den såkalte *utdanningssagen*. Det kan trygt fastslås at uten NTFs sterke engasjement i denne saken ville den faglige utviklingen trolig gått vesenlig langsommere her til lands.

Det første resultat av tannlegeforeningens arbeid var opprettelsen av Statens poliklinikk for tannsykdommer i 1993. Den holdt til i Teatergaten 18, 2. etg. i bygningen på hjørnet av Pilestredet og Teatergaten der Tinghuset ligger i dag. Dette markerer statens første aktive engasjement i utdanningen av tannleger. Her ble det undervist i behandling av sykdommer i tenner og tannkjøtt. Utdanningen var ettårig.

Fortsatt skjedde den praktiske opplæring i protesearbeid gjennom lærlingekontrakter med praktiserende tannleger. NTF øvet påtrykk for at også denne delen av utdanningen skulle overtas av staten. I første omgang lyktes ikke dette og NTF tok selv initiativ til å opprette et teknisk tannlegeinstitutt. Dette skulle fungere i en overgangperiode inntil staten overtok ansvaret for hele tannlegeundervisningen. I 1905, ett år etter at det ble vedtatt å kreve eksamen artium for å bli tannlege, ble *Den norske tandlægeforenings tekniske tandlægeinstitutt* innviet i Teatergaten 16. Fra denne tid opphørte lærlingordningen.

Statlig overtagelse

Først i 1909 var tiden endelig moden for en statlig overtagelse av all tannlegeundervisning. Dette skjedde gjennom opprettelse av *Statens tandlægeinstitutt* hvor det ble gitt en treårig utdanning. Instituttet fikk tilhold i en fraflyttet gardekaserne som lå i Tordenskioldsgate 9. Denne bygningen hadde blitt vurdert til å være uegnet for menneskelig opphold, men likevel ble utdanningen av tannleger værende i dette bygget helt frem til 1927.

Til å begynne med ble det tatt opp 12 elever, men stor tannlegemangel medførte at opptaksrammen ble utvidet, først til 18 i 1914, og deretter til 30 i 1917. Ellers bar de første tiår av instituttets virksomhet preg av at standen var fornøyd med det som var oppnådd i undervisningssaken. Men det var ikke lærerne. De mente nå at de var

Det første kullet som utdannet seg ved Statens poliklinikk for tandsykdomme i 1893.

berettiget til å få professortittel, siden de underviste ved en statlig institusjon der det ble stilt krav om eksamen artium for opptak. Departementet hadde imidlertid ingen stor forståelse for dette kravet og dermed avsto de det. Lærerne ga seg ikke, og nå truet de med å si opp sine stillinger. Dette kunne sette hele utdanningen i fare, og saken ble dermed overført til Stortinget for avgjørelse.

Her fattet man vedtak om at hovedlærerne skulle gis professortittel, men ikke uten kritiske kommentarer. Representanten Hambro mente at det kunne resultere i uforutsigbare tilstander dersom man med trussel om streik kunne kreve professortittel. Representanten Mjøen mente at det hele dreide seg om

en tittelsyke. Men i 1919 fikk de fire hovedlærerne professortittel uten at det var dokumentert noen vitenskapelig kvalifikasjon som skulle godtgjøre dette.

Etter hvert ble det klart at lokalene i Tordenskioldsgate var for dårlige og for små til å gi tilfredsstillende forhold for instituttets mange aktiviteter. Tannlegemangelen var fortsatt påtregende, men et økt opptak var umulig av plasshensyn. Dette bevirket et omfattende arbeid med å skaffe nye lokaler til instituttet. Staten så seg ikke i stand til å bekoste noe nytt bygg for utdanningen og dermed måtte det tenkes nytt. Tannlege og godseier Hirsch ble leder for et utvalg som fremmet forslag om at et nytt institutt kunne

Fra innvielsen av Geitmyrsveien 69 i mai 1927. Kong Haakon VII og Kronprins Olav på første benk, med hver sin adjutant. I 1928 fikk tannlegeutdanningen høyskolestatus.

Odontologisk forskningsinstitutt, opprettet i 1948, med adresse Josefinegate i Oslo.

Geitmyrsveien cirka 1930.

finansieres med private midler dersom staten stilte som garantist for lån. Og slik ble det. Staten stilte som garantist for et lånebeløp på 850 000 kroner og dermed kunne bygget i Geitmyrsveien 69 realiseres. I mai 1927 kunne bygget åpnes under tilstedeværelse av både konge og kronprins. Endelig hadde utdanningen fått et eget nytt bygg, men uheldigvis allerede fra starten for lite i forhold til det behov som eksisterte. Dette var særlig begrunnet i behovet for å skaffe plass til alle som hadde startet sin utdanning i Tyskland, men som på bakgrunn av ustabile forhold ble tvunget til å reise hjem.

Høyskolen opprettes

I 1928 kommer vi til en ny milepæl i vår utdanningshistorie. Da blir instituttet gitt status av høyskole og får navnet Norges tannlegehøyskole. Utdanningskapasiteten var nå økt til 50 per år.

Utover på 30-tallet øker bevisstheten om utdanningens innhold og omfang. Tilknytningen til universitetet er et sentralt tema. Sterke krefter mener at utdanningen må knyttes tettere sammen med medisinerutdanningen og utdanningslengden økes til seks år. Etter omfattende behandlinger i forskjellige departementale og faglige fora ender det hele med en utvidelse av studietiden til fire år i 1938.

Okkupasjon og tidlig etterkrigstid

Våren 1940 kommer den annen verdenskrig til Norge. All høyere utdanning rammes. Også tannlegeutdanningen får

føle hvordan en okkuperende makt tar kontroll. Ganske raskt avsettes høyskolens rektor Birger Bergersen og erstattes med tannlege Alex Buhs. Han hadde ingen formell kompetanse til å inneha en slik posisjon, men var nazitro og dermed ansett for å være kompetent.

Tiden var vanskelig for alle. Som eksempel kan nevnes at studentene ble beordret til selv å hogge nødvendig ved til høyskolens behov.

Misnøye med Buhs resulterte i at høyskolen i 1943 ble lagt inn under Universitetet i Oslo som eget fakultet. Dette vedvarte helt til universitetet ble stengt senere i 1943 og mange av våre studenter ble sendt til fangeleire, hovedsakelig fordi de utgjorde en intelligensiatrussel overfor styrende makter.

I 1945 ble Det odontologiske fakultet igjen tilbakeført til Norges tannlegehøyskole. Egenlig var ikke dette ønsket av noen, men det ble nødvendig fordi det var et behov for å legge en avstand til okkupantene og deres reguleringer.

Allerede i 1945 ble det klart at det ville bli stor mangel på tannleger her til lands. Dette medførte at mange reiste til USA og Danmark for å få sin utdanning. I perioden 1947–52 ble det også etablert en utdanningsordning med Sverige. Den gikk ut på at studentene gjennomgikk sin prekliniske utdanning i Norge og deretter reiste til Sverige hvor de fikk den kliniske utdanning. Etter hvert som Tyskland ble gjenreist kom også mange til å få sin utdanning der.

Fakultetet opprettes og vokser

Her hjemme er det to ting som diskuteres. For det første er det å få høyskolen lagt inn under Universitetet i Oslo, helst som eget fakultet, og dessuten er det et sterkt ønske om å starte tannlegeutdanning i Bergen. Begge disse ønsker lykkes å oppfylle. I 1959 ble Norges tannlegehøyskole lagt under Universitetet i Oslo som eget fakultet, og i 1962 startet det opp en treårig klinisk utdanning i Bergen. Fra og med 1966 utvides studiet til fem år.

For øvrig preges 60-tallet av en sterk arealutbygging. Det reises nye prekliniske og kliniske bygg i Bergen og Oslo. Med dette øker utdanningskapasiteten sterkt ved de to skolene og på midten av 70-tallet når den opp i et opptak på 130 studenter per år. Men allerede på begynnelsen av 80-tallet kommer det krav om å redusere kapasiteten. For første gang i Norge opplevde mange nyutdannede tannleger at det var problemer med å finne arbeid, og etter påtrykk fra NTF valgte departementet å redusere opptaket til 105 per år fra og med 1983.

Fakultetene var ikke enige i dette og mente at det raskt ville bli mangel på tannleger. Det var flere årsaker til dette. For det første ville en tiltagende avgang av tannleger som hadde fått sin utdanning i utlandet etter krigen komme til å få en betydelig innvirkning. Dessuten medførte gode økonomiske tider at pasientene i økende grad etterspurte kostbare og mer tidkrevende arbeider. Ett stadig økende antall kvinnelige studenter ville også

føre til et redusert antall yrkesaktive årsverk.

Uheldigvis viste det seg at fakultetenes bekymringer var berettiget. Ganske snart ble det manko på tannleger over store deler av landet. Dette ble heldigvis i noen grad kompensert ved tilstrømming av utenlandske tannleger

Nyere historie

Ved Universitetet i Oslo nedsettes det på begynnelsen av 90-tallet et utvalg som skal se på fakultetsgrensene. Mandatet er å vurdere om det kan ligge til rette for samkjøring av enkelte deler av undervisningen. Utvalget kom til at det lå godt til rette for at preklinisk medisin og odontologi kunne kjøpe et felles utdanningsløp og slik ble det. De prekliniske odontologiske institutter så det som en fare at de kunne bli slått sammen med tilsvarende medisinske institutter og gjennomførte derfor en sammenslåing til én enhet som fikk navnet Institutt for oral biologi. Fra og med 1996 samkjøres de to utdanninger gjennom et nytt undervisningskonsept som bygger på såkalt problembasert læring (PBL), og tre år senere flytter Institutt for oral biologi

inn i nye lokaler som er reist sammen med det nye Rikshospitalet på Gaustad.

Etter krigen fikk forskningen en mer fremtredende posisjon. Dette skyldtes ikke minst opprettelsen av Odontologisk forskningsinstitutt der professor Birger Nygård-Østby var sjef. Instituttet var finansiert av Norges allmennvitenskapelige forskningsråd og dessuten mottok det økonomisk støtte fra National Institute of Dental Research. Mange fremragende forskere har bidratt til å gi norsk odontologi en fremtredende posisjon internasjonalt. Nygård-Østby er alt nevnt og sammen med ham er det naturlig å nevne professorene Harald Løe, Jens Værhaug, Ivar Mjør og Gunnar Rølla som våre mest profilerte forskere. Gledelig er det også å se at våre unge stipendiater følger opp og tar hjem internasjonale priser.

Under oppføringen av Domus Odontologica som huser blant annet Institutt for oral biologi ved det nye Rikshospitalet på Gaustad i Oslo.

Jubileumsønske

I jubileumsåret er fakultetets mest fremtredende gaveønske et nytt klinikkbygg. Bygningene i Geitmyrsveien er utdaterte og for trange og trengs å erstattes med tidsmessige lokaler. Dette skylder vi våre pasienter, ansatte og studenter.

La oss håpe at departement og Storting er lydhøre for våre ønsker!

Edward Messelt